Olli Mäenpää
10.9.2026

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys tietosuojalain ja henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain seuraamussäännösten muuttamiseksi (HE 46/2026 vp) – Oikeusministeriön vastine 1.9.2026

Hallituksen esityksen keskeisenä sisältönä on tietosuojalain muuttamista koskeva ehdotus, jonka mukaan myös viranomaisille ja julkishallinnon elimille voitaisiin määrätä hallinnollinen seuraamusmaksu yleisen tietosuoja-asetuksen nojalla. Rikosasioiden tietosuojalakia ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi niin, että seuraamusmaksu voitaisiin kyseisen lain nojalla määrätä myös laissa tarkoitetuille toimivaltaiselle viranomaiselle.

Lausunnossaan hallituksen esityksestä perustuslakivaliokunta (PeVL 40/2026 vp) esitti, lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä vain, jos valiokunnan seuraamusmaksujen määräämisestä viranomaisille tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon. Valiokunnan lausunnon mukaan hallintovaliokunnan on näiden huomautusten vuoksi poistettava 1. lakiehdotuksen 24 ja 24 a §:stä sekä 2. lakiehdotuksen 51 ja 58 a-58 c §:stä viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset. Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä 1. ja 2. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Tältä osin on valiokunnan liikkumavaran määräytymisen kannalta olennainen merkitys sillä, että perustuslakivaliokunnan tehtävänä on perustuslain 74 §:n mukaan lakiehdotusten perustuslainmukaisuuden valvonta. Kun perustuslakivaliokunta on hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossaan arvioinut, että viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset ovat perustuslain vastaisia ja velvoittanut hallintovaliokunnan poistamaan yksilöimistään pykälistä tällaisia seuraamusmaksuja koskevat säännökset, perustuslakivaliokunnan lausuntoa voidaan pitää täysin yksiselitteisenä, eikä se jätä asiassa harkinnan varaa.

Mietintövaliokunnan on siten noudatettava perustuslakivaliokunnan lausuntoa ja poistettava mietinnössään kyseiset yksilöidyt säännökset lakiehdotuksista. Perustuslakivaliokunnan arvio hallituksen esitykseen sisältyvien säännösten perustuslain vastaisuudesta sitoo myös mietintövaliokunnalle lausunnon antavia muita valiokuntia, kuten tässä tapauksessa lakivaliokuntaa.

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä vastineen valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden lausunnoista, jotka koskevat hallituksen esitystä. Oikeusministeriön vastineessa huomioidaan perustuslakivaliokunnan lausunto ja otetaan kantaa

asiantuntijalausuntoihin siltä osin kuin se on perustuslakivaliokunnan lausunnon valossa tarpeen.

Ministeriön vastineessa esitetyn arvion mukaan perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset tarkoittavat, että hallituksen esityksessä ehdotettuja rangaistussäännöksiä on välttämätöntä tarkastella uudelleen. Ministeriö pitää välttämättömänä rangaistussäännösten selventämistä ”siinä tapauksessa, että viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset poistetaan lakiehdotuksista”. Tämä muotoilu on mahdollista ymmärtää epäsuoraksi viittaukseksi mahdollisuuteen olla poistamatta lakiehdotuksesta viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset. Edellä esitetyn perusteella vastineessa epäsuorasti viitattua harkintavaltaa ei kuitenkaan enää ole käytettävissä valiokuntakäsittelyssä.

Perustuslakivaliokunnan edellyttämät poistot

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan 1. lakiehdotuksen 24 ja 24 a §:stä sekä 2. lakiehdotuksen 51 ja 58 a-58 c §:stä on poistettava viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevat säännökset. Oikeusministeriön vastineessa on molempiin lakiehdotuksiin muotoiltu asianmukaisella tavalla tehtäväksi nämä perustuslakivaliokunnan edellyttämät poistot.

Viranomaisille määrättäviä seuraamusmaksuja koskevien säännösten poistamisen voidaan myös arvioida toteuttavan asianmukaisesti EU-oikeuden tehokkuusperiaatetta. Tehokkuusperiaatteen kannalta on erityisesti aihetta ottaa huomioon, että välittömästi sovellettavan yleisen tietosuoja-asetuksen 83 artiklan 7 kappaleen määrittelemän kansallisen liikkumavaran mukaan jokainen jäsenvaltio voi asettaa sääntöjä siitä, voidaanko viranomaisille tai julkishallinnon elimille määrätä kyseisessä jäsenvaltiossa hallinnollisia sakkoja ja missä määrin. Viranomaisiin kohdistuvia seuraamuksia määrittävien säännösten poistaminen perustuu siten yleiseen tietosuoja-asetukseen.

Ministeriön vastineen mukaan 2. lakiehdotuksen 51 §:stä poistettaisiin lisäksi voimassa olevan säännöksen 10 kohta, jonka mukaan tietosuojavaltuutettu voi ”määrätä rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän saattamaan käsittelytoimet tämän lain säännösten mukaisiksi, tarvittaessa määrätyllä tavalla ja kohtuullisen määräajan kuluessa”. Tämän toimivaltasäännöksen poistamiselle ei ole esitetty perusteluja, eikä sen poistamista voida pitää aiheellisena.

Aineelliset viittaussäännökset

Oikeusministeriön arvion mukaan informatiiviset viittaussäännökset eivät riitä tilanteessa, jossa yleisen tietosuoja-asetuksen 84 artiklan ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin 57 artiklan pääasiallinen täytäntöönpano perustuu julkissektorin osalta seuraamusmaksujen sijasta rikosoikeudelliseen virkavastuuseen, mitä perustuslakivaliokunta lausunnossaan edellyttää. Tämän vuoksi ehdotettujen infor-

matiivisten viittaussäännösten sijasta rangaistussäännöksiä tulisi molemmissa lakiehdotuksissa täydentää aineellisilla viittaussäännöksillä. Täydentävissä säännöksissä olisi vastineen mukaan tarpeen täsmentää se, että nimenomaan rekisterinpitäjälle kuuluvien tietosuojalainsäädännön velvoitteiden rikkominen olisi rangaistavaa virkarikoksena. Siten olisi mahdollista samalla varmistaa EU-oikeuden asianmukainen täytäntöönpano (s. 9).

Oikeusministeriön vastineen mukaan tietosuojalain 26 §:ää ja rikosasioiden tietosuojalain 61 §:ää tulisi täydentää seuraavan sisältöisellä säännöksellä:

> Viranomaisen tai julkisyhteisön palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan, mitä rikoslain 40 luvussa säädetään, hänen rikkoessaan [tietosuoja-asetuksessa ja tässä laissa/tässä laissa] säädettyjä rekisterinpitäjän tai henkilötietojen käsittelijän vastuulle kuuluvia velvoitteita. Rikoslain 40 luvun 9 ja 10 §:ää sovelletaan luvun 12 §:n 2 momentin estämättä myös julkisyhteisön työntekijään.

Ehdotettua säännösmuotoilua voidaan pitää viranomaisen toiminnassa henkilötietojen käsittelyyn kohdistuvan rikosoikeudellisen vastuun perusteita riittävästi täsmentävänä. Säännösmuotoilun perustelut ovat asianmukaiset.

Etenkin itsehallintoyhteisöissä kuten kunnissa ja hyvinvointialueilla myös luottamushenkilöt voivat käsitellä henkilötietoja. Niiden monijäsenisissä, luottamushenkilöistä koostuvissa toimielimissä voidaan käsitellä henkilötietoja, jotka liittyvät esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamiseen. Tällaiset tiedot voivat olla luonteeltaan myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia arkaluonteisia henkilötietoja, joiden käsittelyyn kohdistuu erityisiä vaatimuksia. Lisäksi luottamushenkilöistä koostuvien kuntien ja hyvinvointialueiden hallitusten tehtäviin kuuluu tietosuojan edellytyksistä huolehtiminen sekä tietosuojavaatimusten noudattamisen ohjaus ja valvonta.

Säännöksen soveltamisalaan tulisi siten säännösperusteisesti määritellä erikseen myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön. Tältä osin voidaan kiinnittää analogisesti huomiota siihen, että myös virkarikoksia koskevan rikoslain 40 luvun 12 §:n 1 momentin soveltamisalasäännöksessä säädetään erikseen, että tämän luvun virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja julkista valtaa käyttävään henkilöön.

Ministeriö huomauttaa vastineessaan aiheellisesti siitä, että ehdotetun kaltainen aineellinen viittaussäännös ei poistaisi sitä epävarmuutta, joka liittyy virkarikosoikeudellisen sääntelyn toimivuuteen ja riittävyyteen. Tämä näkökohta ei kuitenkaan rajoitu vain rikosoikeudellisen virkavastuun toimivuuteen henkilötietojen käsittelyssä, vaan se on luonteeltaan yleisempi ongelma, joka liittyy myös poliisin ja syyttäjän toiminnan aktiivisuuteen ja kohdentamiseen sekä tuomioistuinvalvonnan toimivuuteen. Tältä kannalta on tärkeää, että virkavastuuseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan oikeusministeriön hankkeessa, jossa selvitetään virkarikossääntelyn kehittämistarpeita.

Seuraamusmaksun vanhentuminen

Oikeusministeriö katsoo, että 24 §:n 5 momentin muuttamista koskeva säännös tulisi säilyttää 1. lakiehdotuksessa. Ehdotettu täsmentävä muutos määrittelee jatkuvan rikkomuksen tai laiminlyönnin johdosta määrättävän seuraamusmaksun vanhentumista. Säännösehdotuksen mukaan seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos on kulunut yli viisi vuotta siitä, kun rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt. Säännösehdotuksen säilyttämistä ehdotetussa muodossa voidaan pitää perusteltuna.